

FINNSAM information

Nr 3
2022

Medlemstidning för FINNSAM - Finnbygder i samverkan

ISSN 2000-9399

Om FINNSAM-information

Syfte med medlemsbladet

FINNSAM information är ett medlemsblad som ges ut fyra gånger per år till medlemmar i föreningen FINNSAM - Finnbygder i samverkan. Syftet med medlemsbladet är att ge medlemmarna möjlighet att ta del av aktuella rapporter, protokoll, nyheter och konferensinbjudningar.

Ansvarig utgivare

Maud Wedin, Falun, Ordförande i FINNSAM

Medlemstidningen ISSN är 2000-9399

FINNSAM:s organisationsnummer är 802429-6108.

Redaktion

Anita Österman
Timbonäs 140
SE-686 98 Gräsmark
Telefon +46 70 604 65 57
heppostorp@gmail.com

Hans Bergström
Övre Stortorpet, Långvak
SE-671 92 Arvika
Telefon +46 70 292 22 25
hans.bergstrom@textra.se

Om redaktörens uppdrag

Redaktörens uppdrag är att sammanställa material från föreningsmedlemmarna. Nästa FINNSAM-information kommer ut i januari månad 2023.

Medlemsavgift

Medlemsavgiften är 100 NOK/SEK för enskild person och 300 NOK/SEK för institution/organisation.

Betala din medlemsavgift senast 31 januari.

Om avgiften inte är betald senast 30 juni, stryks du ur medlemsregistret.

Glöm inte bort att ange din e-postadress.

Sverige

Plusgironummer 646 27 77-1

Norge

Bankkontonummer: 1830.33.22104, Grue Sparbank.

Innehåll

Om FINNSAM	3
FINNSAM:s styrelse 2022	3
FINNSAM 30 år 7 november 2022!	4
FINNSAM:s konferens i Gammelkroppa i Filipstads bergslag	5
Protokoll från sammanträde med FINNSAM:s styrelse	12
Välkommen till FINNSAM:s vinterkonferens på Wiks slott 10-12 mars 2023!	15
Protokoll från FINNSAMs höstmöte 2022	17
Nyheter från det skogsfinnska informationsprojektet	20

Några ord från redaktörerna

Den 7 november 2022 fyller FINNSAM 30 år. Det var vid en konferens i Torsby som föreningen formellt bildades och fick stadgar och styrelse och allt som hör till. Jubileet uppmärksammades vid konferensen i Hassela i september. Efter en god middag som Nordanstigs kommun bjöd oss på, fick konferensdeltagarna se ett litet bildspel om FINNSAM genom 30 år.

Det är imponerande att se/höra/läsa om vad föreningen åstadkommit under dessa förhållandevis få åren. Allt finns också noga dokumenterat och tillgängligt för var och en som går in på FINNSAMs hemsida www.finnsam.org

Det här numret av medlemstidningen når våra läsare lite senare än vad som egentligen var tänkt. Hans och jag har haft en liten minisemester med besök hos min son med familj i Frankrike. Tänk vilken glädje det är att bli farmor! Och vilken tur det var för de stackars fransmännen att vi äntligen kom dit! De stackarna har inte haft regn på tre månader men så fort vi kom dit så öppnades himmelens portar och regnet öste ner i ett par dagar. Och gräsmattor som såg ut som Sahara fick plötsligt nytt liv igen och grannarna fick äntligen användning för sina gräsklippare som samlat damm i förråden hela sommaren. Vi har nämligen den superkraften; varhelst vi beger oss blir det regn!

Anita och Hans

Om FINNSAM

FINNSAM bildades 1992 för att underlätta samarbete, forskning mm kring finnskogsaktiviteter. Nätverket är öppet för alla som är intresserade av skogsfinnarnas kultur och historia.

FINNSAM arrangerar årligen en vår- och en höstkonferens där finnskogsområden är värdar. FINNSAM-medlemmarna får därigenom lära känna olika finnskogsområden i Sverige eller Norge. Vanligen arrangeras årligen även en vinterkonferens med arkiv- eller ämnestema. Regelbundet skickas medlemsbladet FINNSAM-info med aktuella rapporter, protokoll och nyheter.

FINNSAM håller också i olika projekt innefattande litteratur, byggnader, släktnamn, släktforskning, informationsfilm, bibliografi och mycket annat. Mer information om FINNSAM hittar du på www.finnsam.org.

FINNSAM:s styrelse 2022

Ordförande

Maud Wedin, Bergalid 3, SE-791 32 FALUN
telefon: 070-692 28 64,
e-post: maud@finnbygden.se

Vice Ordförande

Jan-Erik Björk, Sjögrässtigen 4
531 73 KÄLLBY, telefon: 072-320 01 80
e-post: janne.bjork1@telia.com

Kassör

Anette Norberg, Västra Vargträsk 13, SE-921 92
LYCKSELE, telefon: 076-763 20 15
e-post: anette@vargtrask.one
Anette är även ansvarig för medlemsregistret.

Sekreterare

Tor Eriksson, Västra Nobelgatan 22, SE-703 55
ÖREBRO, telefon: 019-14 05 08, 070-823 44 25,
e-post: hummelgruvan1970@gmail.com

Ångermanland-Södra Lappland

Ordinarie: Maarit Kalela Brundin, Innertavle 381,
SE-905 96 UMEÅ, telefon: 070-527 92 73
e-post: maaritkalelabrundin@gmail.com
Suppleant: Tord Eriksson, STOCKHOLM
e-post: tord@kth.se

Mellannorrland

Ordinarie: Maud Wedin, adress se ovan
Suppleant Linda Blied, ÅBY
e-post: linda.blied@gmail.com

Gävle-Dala/Orsa

Ordinarie: Maths Östberg, V. Ösavägen 40, SE-822
40 ALFTA, telefon: 070-566 01 68
e-post: info@finnskogsmuseet.se
Suppleant: Eva Jernqvist, DELSBO
e-post: eva.jernqvist@gmail.com

Bergslagen

Ordinarie: Tor Eriksson, adress se ovan
Suppleant Kenneth Norrgrann, VÄSTERÅS
e-post: zinda@hotmail.se

Närke-Tiveden

Ordinarie: Lena Gribing, Anderstorp, SE-695 94
FINNERÖDJA, telefon: 070-231 77 15
e-post: lena.gribing@gmail.com
Suppleant: Yvonne Johansson, LAXÅ
yvonne_johans51@hotmail.com

Värmland

Ordinarie: Anita Österman, Timbonäs 140,
SE-686 98 GRÄSMARK, telefon: 070-604 65 57
e-post: heppostorp@gmail.com
Suppleant IngMarie Bohmelin, SUNDBYBERG, ing-
marie@bohmelin.se

Norge södra Finnskogen

Ordinarie: Birger Nesholen, Gjeterudsvegen 76,
NO-2260 KIRKENÆR, telefon: +47-900 29 447
e-post: birger@skogfinnskogsmuseum.no
Suppleant Jan Myhrvold, GJERDRUM
e-post: jan@fennia.nu

Norge norra Finnskogen

Ordinarie: Asgeir Lindberget, V. Strætåsvegen 241,
NO-2435 BRASKEREIDFOSS
telefon: +47-977 00 670
e-post: asgeir.l@gmail.com
Suppleant: Kirsten Tannåneset, HASLEMOEN,
skogtussa50@gmail.com

FINNSAM 30 år 7 november 2022!

Vid FINNSAMs höstkonferens i Hassela i september uppmärksammades det att det i år är 30 år sedan föreningen bildades.

Den 31 maj 1991 inbjöd högskolan i Karlstad till en temadag om den skogsfinska kolonisationen och kulturen i mellanskandinavien. Lennart Stenman redogjorde för bakgrunden till initiativet med en temadag. Han konstaterade att det bedrevs forskning och undervisning på många olika håll i hela utbredningsområdet, både bland yrkesforskare och fritidsforskare. Frågan som diskuterades var hur man skulle kunna utveckla ett samarbete mellan forskarna likväl som mellan regionerna. Resultatet av detta första möte blev att man enades om att inbjuda till ett seminarium senare under hösten där formerna för samverkan skulle konkretiseras ytterligare.

Seminarier hölls den 8-9 november, återigen på högskolan i Karlstad. Deltagarna fick höra presentationer om de skilda områdena, och diskutera Finnskogsforskningens brister och möjligheter. Bland annat behandlade man frågor om databehov, kolonisation och etablering och frågor om identitet.

Redan den 8-9 maj 1992 inbjöds det till en konferens i Hällefors, där frågan om hur man skulle formalisera samarbetet mellan fritids- och yrkesforskare diskuterades ytterligare. Stiftelsen Finnkultur i Hällefors var värdar för konferensen och fick möjlighet att presentera sin verksamhet för konferensdeltagarna.

Nästa konferens hölls i Torsby den 6-7 november och lördag den 7 november grundades FINNSAM formellt sedan organisationsgruppen redovisat sina förslag. Gruppen bestod av Ulla Berg, Håkan Eles, Lars-Olof Herou, Birger Nesholen, Lennart Stenman och Maud Wedin. Efter livliga diskussioner beslöt mötet att ett nätverk skulle bildas med ett namn som skulle vara beskrivande. Man enades om namnet Finnbygder i Samverkan (FINNSAM). Syftet med FINNSAM var att bilda ett nätverk och ett samarbetsorgan för enskilda personer, föreningar och institutioner etc. med intresse inom ämnesområden som

har anknytning till finnbygden.

Sedan starten 1992 har FINNSAM bland annat åstadkommit

- En Skogsfinsk bibliografi som i nuläget innehåller mer än 18 000 poster.
- Informationsfilmerna "Skogsfinnarna – berättelsen om ett kulturarv", "Kulturarvet i Gävleborg", "Kulturarvet i Dalarna", "Kulturarvet i Jämtland", "Kulturarvet i Västernorrland", Kulturarvet i Västerbotten", "Gården Storhullsjön i Stöde", "Gottlundsspelet i Svartnäs"
- Inventering av byggnader med skogsfinskt ursprung
- Utgivning av böckerna: "Det skogsfinska kulturarvet" som snabbt såldes slut men kommer att utkomma i en ny reviderad upplaga, och "Segerstedts samling"
- Innehållet i boken Skogsfinska släktnamn i Skandinavien
- Häftet Skogsfinnarna i Skandinavien på sex olika språk
- Medlemstidningen FINNSAM-info som utkommer med fyra nummer per år.

Årligen anordnar FINNSAM en vår- och en höstkonferens, där de olika finnskogsområdena i Sverige och Norge är värdar. Konferenserna belyser olika aspekter på skogsfinsk kultur och deltagarna får dessutom lära känna ett nytt område vid varje gång. Vanligtvis anordnas årligen även en vinterkonferens med arkiv- eller ämnestema. Alla konferensrapporter finns på hemsidan.

Alla filmer, konferensrapporter och länkar till bibliografin finns tillgängliga på FINNSAMs hemsida: www.finnsam.org

FINNSAM:s konferens i Gammelkroppa i Filipstads bergslag

Fredagen 20 – söndagen 22 maj 2022

I Filipstads bergslag var skogsfinnarna flitigt engagerade i bergshantering, vilket framgår av att här förekommer ett antal finnehyttor. Förläggningen av Finnsamkonferensen var Gammelkroppa skogsskola & konferens som är belägen mitt i den värmländska vildmarken vid sjön Yngens utlopp. Byn Gammelkroppa ligger 14 kilometer öster om Filipstad. Här finns en av traktens äldsta hyttor, upptagen i jordeboken från år 1540. Antal anmälda deltagare: 58 varav 24 kvinnor och 34 män

Konferensen inleddes med gemensam lunch på Gammelkroppa Skogsskola. Det bjöds på grekiska biffar och stekt potatis med ett rikligt salladsbord.

Rektor Lena Karlsson inledde konferensen med att berätta om Gammelkroppa skogsskola. 1858 red Johan von Echstedt genom landet och såg Bergslagen, järnframställningen, skogsbruk med mera. Här fanns då inte mycket skog, men det fanns folk med kunskap. Han lämnade in en motion till Hushållningssällskapet med ett förslag om att bygga en skogsskola i området. Detta för att sprida kunskapen om hur vi kan återbeskoga vårt land.

1906 flyttades skogs- och kolvaktarskolan från Bosjön till Gammelkroppa. Skogsskolan är den enda som fortfarande utbildar personal inom skogsvård för näringslivet. Hjärtefrågan i verksamheten är utbildning, men de driver även hotell- och konferensverksamhet för att bättre nyttja anläggningens resurser.

Studenterna som går ut från Gammelkroppa skogsskola ska ha arbetserfarenhet inom området. De små skogsägarna och de stora skogsbolagen har olika syften med skogar och marker, vilket eleverna får en förståelse för. Det är nästan lika många kvinnor som män på utbildningen och skolan arbetar aktivt med jämställdhetsarbetet.

Jan-Erik Björk presenterade skogsfinnska bosättningar i Bergslagen

Jan-Erik berättade att Filipstads bergslag är en gammal bygd. Det finns bosättningar sedan medeltiden, men det finns ingen sammanhållen redovisning om de skogsfinnska bosättningarna i bygden. Det som finns är enstaka artiklar, så för att få veta mer måste man gå till källorna.

De första uppgifterna om skogsfinnska bosättning finns från 1500-talet vid Grythyttan i Färnebo. Där

finns torp, där skogsfinnar bosatte sig tidigt vid sekelskiftet 1600. Strax efter kom finnar till Horrsjön, en Mårten Finne. Senare kom området att kallas Finngårdarna och sönerna till Mårten Finne är bosatta vid Långbandsände. Kronans tjänstemän hade inte stor kunskap om de olika personerna, så de redovisade samma personer på olika platser. Det går inte att forska om skogsfinnar i ett specifikt område utan man måste ha en övergripande blick över hela området, då finnarna var en mobil grupp. Det finns släktförhållanden över större områden. Det skedde en utflyttning från Rämmen till västra delarna av Värmland och så småningom Norge.

Filipstads bergslag

Tidigare fanns finska bosättningar utanför området i exempelvis Lindes bergslag, Nora, Skoga, Karlskoga och Tiveden. Alla dessa områden har betydelse för kolonisationen i Filipstads bergslag. Det finns förmodligen släktband mellan områdena, men vi känner inte till dessa än. Färnebo var en större socken vid sekelskiftet 1600-talet. Först bröt sig Filipstad ut, där efter 1624 Kroppa, 1633 Grythyttan, 1693 Gåsborn och 1737 Nordmark. I Filipstads bergslag fanns ett medeltida bergsbruk med hyttor och gruvor. Marken mellan hyttor och gruvor var kronomark, så kronan kunde styra kolonisationen. De flesta som bosatte sig här kom från östra hertigdömet, men det fanns både svenska och finska nybyggare. Eftersom de finska släktnamnen försvenskades av myndigheterna får man titta på är hur de olika grupperna livnärde sig och vilka släktförbindelser de hade. De västfinnar som kommit tidigare livnärde sig framför allt som bergsmän. De nyanlända skogsfinnarna livnärde sig på svedjebruk och djurhållning och de slog sig gärna ner vid ett vattendrag om det fanns ledig mark. Fisket hade en stor betydelse för försörjning, men även tillgång till färskvatten var viktigt. Jan-Erik berättade vidare hur det gick till när skogsfinnarna fick möjlighet att bosätta sig och odla upp sina torp och om skattefriheten. Jan-Erik Björk visade en karta över finnbosättningar i Filipstads bergslag år 1700, det vill säga 100 år efter att de första finnarna kom. De tidigaste finska bosättningarna var vid Örlingen. Där efter bosatte sig släkter vid Eskilsberget, Dalkarlssjön, Lekaråsen, Franstorp, Djuprämnen, Näsrämnen i Mannikhöjden, Vänniketorp och Rakhöjden. Tannsjön och Sävsjön är sydliga finnbosättningar som är svåra att få grepp om, då personerna placerats på olika platser i arkivhandlingarna. Det var inte vanligt att finnarna inte kunde betala skatter så att de var tvungna att lämna torpen. Däremot fanns finnar som lämnade sina bosättningar innan de sex åren gått. De ”levde på skattefriheten”. Det var flera släkter som

vandrade vidare till Dalby, Fryksände och Norra Ny. De slutsatser vi kan dra är att det fanns gott om olika släkter, men några av finnarna var endast angivna med namnet ”Finne”.

Torgny Låås beskrev finnehyttorna i Filipstads norra bergslag och i Värmlandsberg, Norra delen.

Under 1600-talet fanns en ambition att integrera bergsbruket, så att gruvor, hyttor och bruk fanns i samma bygd. Det var praktiskt att de olika rörelserna fanns nära varandra, men det blev problem med att få skogen att räcka till. Det behövdes skog för att framställa kol till hyttorna, där tackjärnet framställdes och det behövdes även kol vid framställningen av stångjärn vid bruket. Det blev brist på virke i området. Det slutade med att det 1636 blev förbud mot hammarbyggen i Bergslagen och bergsmännen fick kritik för att de gjorde dåligt stångjärn. En bergsman skulle vara bergsman, inte driva bruk. Man började därför skilja bruksbygd och bergslagsbygd från varandra. Värmlands bergsbruk kom i gång ganska sent, först i slutet av 1600-talet, men det växte kraftigt och blev störst vad gäller export. 1695 fanns det 89 hamrar och 120 bruk. Problemet som uppkom när man delade upp hyttor och bruk var att det blev de långa transporter. Bland de hyttor som fanns var några finnehyttor, som drevs av västfinnar från Åland och västra Finland. De hade länge varit en integrerad del av den svenska kulturkretsen.

Skogsfinskt fynd vid Dalkarlsjöhyttan.

Exempel på icke skogsfinska finnehyttor är *Finnyttan* etablerad 1540 av Lasse Helsing från Helsingfors, *Haborshyttan* etablerad 1540 av Björn Sarve och *Saxå hytta* etablerad 1540 av Erik Finne, Mårten Finne och ytterligare några finnar enligt jordböckerna. Skogsfinska hyttor är *Gåsbornshyttan* (1584), *Örlingshyttan* (1629), *Långbandsändehyttan* (1638), *Näsrämshyttan* (ca 1640), *Dalkarlsjöhyttan* (1642), *Motjärns-/Sundsjöhyttan* (1642/1700) och *Sandsjöhyttan* (1650) Börjer på Gåsaklint, som byggde Gåsborgshyttan år 1584, var förmodligen ej skogsfinsk, men hyttan flyttades till ”finnmarken” och drevs vidare där. Den har varit i drift till 1866, då hyttan revs. Malmen kom främst från Långban och Persbergs gruvor. Torgny Låås gav en fördjupad redogörelse över de hyttor som drevs av skogsfinnar bland annat Hinrik Häkkinen (Näsrämshyttan), Mats ”Suder Mats” Simonsson (Dalkarlsjöhyttan) och Lång Kristoffer Jönsson Honkainen och Älgsjö Mattes (Motjärnsyttan).

Efter att Torgny Låås avslutat sin föreläsning bjöds vi på kaffe med fikabröd i Gammelkroppas skogsskolas restaurang. Därefter samåkade vi knappt fyra mil i egna bilar till Kärns bergsmansgård och Bosjön.

Besök vid Kärns bergsmansgård från slutet av 1700-talet

Bergsmansgårdens ägare Birger och Viola Jansson tog emot oss. Gården är välbevarad och omgiven av ett ålderdomligt odlingslandskap. Historiskt har Kärn varit knuten till Bosjöhyttan, och den är ett gott exempel på järnhanterings förmåga att bryta bygd. Birger och Viola Jansson berättade att Kärns bergsmansgård är från 1700-talet. Deras släkt har bott där i 10 generationer sedan 1641, så de är ättlingar i rakt nedstigande led till den förste som bodde där, deras anfader Sven i Mörketjärn. Det är okänt vilket finskt släktnamn han hade. I omgivningarna finns 100 odlingsrösen på 7 hektar som är kulturmark. Birger berättade om bakgrunden till att skogsfinnar bosatte sig i trakten och idkade svedjebruk. Men skogen behövdes som bränsle för att kunna driva hyttan. Då deras anfader inte längre kunde idka svedjebruk började de arbeta i hyttan. Så småningom blev anfäderna som ägde gården bergsmän med bättre privilegier. De fick rätten att fälla skog, så de fick byggmaterial till husen, vilket gjorde det möjligt att bygga bergsmansgården. De som bott där var delägare i hyttan vid Bosjön. Birger beskrev hur andelarna i en hytta kunde se ut. En korg är ett visst antal andelar. Malmen till hyttan kom från Nordmark. Birger och Violas morbror var den sista bergsman som körde kol och malm till hyttorna. Därefter har marken använts för skogs- och jordbruk med kor. Deras morbror bodde här till 2000-talet då han avled vid 94 års ålder. Den sista som föddes på gården var Birgers mor. Vi fick gå in och kika i huset som är fantastiskt välbevarat och vackert med målningar i tak och på väggar.

Bosjöhyttan ligger i ett område där skogsfinnar bosatte sig på 1600-talet.

Där finns gamla möbler och andra inventarier. Det är inte tillåtet att fotografera i bergsmansgården.

Fredrik Carlstedt berättade om Bosjöhyttan.

Efter en liten förflyttning från Kärens bergsmansgård kom vi fram till Bosjöhyttan där Fredrik Carlstedt visade oss runt och berättade om hyttan. Bosjöhyttan ligger vid sjön Bosjön, som tidigare kallades Gräs-bosjön, då del ligger vid Gräs hemman vid Sunnemo. Skogsfinnar bosatte sig i området på 1600-talet, vid Sundsjön, Älgsjön, Bosjön och Tannsjön. Det finns en geografisk plats i närheten som heter Kanahöjden. Kana betyder höna på finska. 1630-talet anlade två borgare från Filipstad en hytta på denna plats, där vi nu ser ruinen efter hyttans masugn. Den var då avlägset belägen och det var dålig färdväg till och från hyttan. Värdet på malmen var lägre än vad det kostade att forsla malmen över berget. Hyttan hade trots det en viktig position med god tillgång på vatten och skog. Själva Bosjön med kaj blev därför en viktig transportled där allt fraktades över med prämar. Om isen var dålig blev det kris.

I denna bygd fanns högkvalitativ järnmalm. Under en period stod trakten för 10 % av världsproduktionen. Det var bättre att vara bergsman än bonde och de blev ofta förmögna. Det som krävdes förutom malm var kvarts och träkol. Det var först i slutet av 1800-talet man började förstå att det är viktigt att ta hand om skogen. Vid framställning av järn var

man tvungen att först rosta malmen innan det gick att göra tackor. För det ändamålet skapades det en särskild rostugn. Masugnen behövde vattenkraft för att fungera. Hyttbäcken dämades upp och där fanns ett vattenhjul som gav energi. Vid framställningen av järn krävdes även stamp, det vill säga stockar som krossar malm och kalksten. Även slaggen krossades så man kunde utvinna spilljärnet. Just här i bäcken finns en gräns mellan Bergslagen och Värmland. I Filipstad Bergslag skrevs inga soldater ut då det fanns järnbruk. Sunnemohyttan däremot betraktas ej som en del av bergslagen, så där fanns kravet att bygden skulle hålla med soldater. 1884 lades hyttan vid Bosjön ner. Många av de gamla byggnaderna är nu borta. På 1760-talet fanns en kvarn i området och det fanns mycket spannmål på uppodlad mark. Det finns en hel del torpruiner och en skvaltkvarn. När brukspatroner tog över köpte de upp allt som hörde till hyttan. Här finns stenhus, bryggghus och bagarstuga. Järnboden var själva skattkammaren vid hyttan. Kärn blev kvar som bergsmansgård. En hytta delas in i korgar. Bosjöhyttan räknades som en halv hytta där Kärn hade två korgar. Här vistades under en period den kände konstnären Sigge Bergström. Han fick tillåtelse att dekorera en festvåning med sina målningar, Siggas festvåning, i ett hus byggt på 1700-talet. Sigge var bekant med konstnären John Bauer. Vi fick tillträde till Bergakungens sal, där vi fick se Siggas fantastiska målningar.

Vi åkte vidare till Gräs bygdegårdsförening där vi serverades nävgröt med stekt fläsk.

”Stigfinnaren” Jarl Henrixon presenterade Finnvägen med kartor och bilder

Efter måltiden berättar Jarl Henriksson om finnvägen, som går från Gräs Bygdegård. Finnvägen är en mycket gammal väg som restaurerades för att bli en 9 km lång vandringsled 1991. Då togs gamla stigar fram som använts för häst och vandring sedan 1600-talet. De användes för att frakta kol till hyttan. Längs vandringsleden finns skyltar uppsatta som berättar om människor som bott vid de olika torpen och deras livsöden. I bygden bosatte sig skogsfinnar på 1600-talet. Bengt Geijer tog över driften av hyttorna på 1800-talet. Många av finnarna blev skuldsatta och kunde inte betala för sig och då tog Geijer hyttdelarna ifrån dem. Geijer frågade efter lagfarter som de inte kunde uppvisa. Finnarna som ägde Birgers fina hus vid Kärn klarade sig och fick behålla sin andel. Så sent som på 1900-talet fanns två gårdar där de fortfarande pratade finska i familjen

Mätta och belåtna återvände vi därefter till Gammelkroppas skogsskola.

Halvåtta serverades frukosten i matsalen på Gammelkroppas skogsskola och konferenscenter. Därefter påbörjades dagens föreläsningar i konferenslokalen.

Kruse föreläste om bergshanteringen i Filipstads bergslag

Jan Kruse har en gedigen kunskap om järnhanteringen i Filipstads bergslag och han har gett ut flera böcker. Det första skriftliga belägget för bergshantering i området är år 1413, då Erik av Pommern gav sitt privilegiebrev för att starta upp verksamheten. Det finns två medeltida gruvverk, Nordmark och Persbergs gruvor. 1540 fanns det 15 hyttor i trakten.

År 1560 nämns första gången Nordmark och Persbergs gruvor vid namn. Sista järngruvan lades ner 1980 i Värmlandsberg. Den största av gruvorna var Persberg som producerade 9 miljoner ton. Inledningsvis eldade man på berget så att det sprack. Tekniken utvecklades så att man senare kom att använda spränggödsel, sprängolja (nitroglycerin) och dynamit. 1905 började man maskinborra och använda tryckluft. 1947 kom hårdmetallborren. Under medeltiden bars malmen upp i trätråg. Senare började man använda handvindar som fungerade ungefär som en brunn. Från 1600-talet och framåt använde man hästvind, det vill säga en vinsch som drogs av hästar. I början hissades hästarna ner och fick inte komma upp förrän de dog, men senare, under slutet av 1700-talet, byggdes träbryggor i gruvan, så att hästarna kunde gå upp varje dag.

1794 fick Långbans gruva ett så kallat stångspel, vilket övriga gruvor fick på 1800-talet. Persberg fick de första vattendrivna spelen och slutligen elektrifierades gruvorna. En utmaning i gruvorna var att få upp allt vattnet. I början fick vattnet ösas ut av gruvösare. Senare, 1656, började man använda en så kallad väderkonst. Hästarna kom till användning även för att få upp vattnet ur gruvan. 1766 började ångmaskin användas i gruvan i Persberg för att pumpa ut vattnet.

Från 1915 användes elektriska pumpar. För att lasta på malmen användes handkraft ända fram till 1945, då man började använda lastmaskiner, så kallade kastlastare. De användes tills gruvorna stängdes. I början kördes malmen med skottkärror, men från 1860 fanns rälsbanor under jord i gruvorna. Ovan jord fanns räls något tidigare. Från 1910 användes lok. Persbergs gruva är 200 m djup. Det finns gruvlavar ovanför schaktet för att minska risken för ras. Det var vanligt med olyckor inom gruvdriften. Under senare delen av gruvdriften i Filipstads bergslag var det inte vanligt med kvinnlig arbetskraft, men längre tillbaka i tiden fram till senare hälften av 1800-talet var det mycket vanligt förekommande.

Åke Granberg presenterade ”Bergsmannen – en speciell företagare”.

Åke Granberg höll ett föredrag om bergsmännen som var speciella företagare. Under 1600 och 1700-talet

hade vi ett ståndssamhälle i Sverige med adel, präster, borgare och bönder. Åke tycker att bergsmännen borde ha varit en egen samhällsklass, men de var representerade i bondeståndet. Bergsmanstiteln går tillbaka till medeltiden. En bergsman var en person som ägde en gruvdel och kunde framställa tackjärn i en masugn.

Organisationen runt bergsmännen var så konstruerad att flera bergsmän gick samman i ett hyttelag, ett kooperativ. De byggde masugnen tillsammans, men därefter drev man det enskilt med eget träkol och de framställde tackjärnet individuellt. Bergsmännen och organisationen ordnades så att det upprättades ett privilegiebrev som gav rätten att vara bergsman. Bergsprivilegiet tillkom på medeltiden och utfärdades av bergskollegium. På Gustav Vasas tid ökade intresset för bergsbruket och det fortsatte när hans söner tog över. Staten och kronan skulle få ta del av vinsten.

Bergskollegiet kom till på 1600-talet, för att de skulle kontrollera gruvnäring och bergshantering. Där står det nedskrivet vad bergsmännen hade för skyldigheter och detta bestämdes över deras huvud. Det grundläggande var att bergsmarken ägdes av kronan och så även naturtillgångarna. Tillgångarna var kronans om det låg djupare i jorden än det som plogen kunde ta. Bergsmännens skyldighet var att bryta malmen på egen hand och betala skatter, så vartionde tackjärn gick till kronan. Förmånen för bergsmännen som förfogande över ett bergsmanhemman var att de inte betalade jordskatt, men de betalade istället ett arrende.

Sönerna var fria från att bli utskrivna som soldater, men det kunde hända att de rekryterades till bergsregementen om behovet av knektar var stort. En bergsman var alltså en bonde som vid sidan av jordbruket drev bergsbruk. Bergshanteringen var som ett familjeföretag, där alla familjemedlemmar var involverade, både kvinnor, män, söner och döttrar. Bergsmännen blev företagare med ett stort ekonomiskt ansvar. De hade ansvar för hela processen från gruvbrytning, framställning av träkol och framställning av järn. På egen hand skötte de alla transporter av malm, träkol, kalksten och tackjärn. Sedan sålde de slutprodukten.

Skogen var mycket viktig i järnframställningen för att få fram träkol, som behövdes för att frigöra järnet ur järnmalmen. Träkol från skogen man förfogande över skulle enbart användas för egen hantering, men man fick ta virke ur skogen för att bygga hus, hämta bränsle för uppvärmning och matlagning. Flera bergsmän gick samman och byggde den masugn som tackjärnet producerades i. I järnhanteringen användes två skilda tekniker. Blästugnen var en mindre ugn byggd ovan mark eller nedsänkt i jorden. En sådan kunde nyttjas av 2–3 personer under en dag. Malmen som användes i den var sjömalm eller

Jan-Erik Björk berättar om Suder-Mats.

myrholm. När masugnen kom var det en helt annan typ av ugn, Där jobbades det kontinuerligt i skift.

Tackjärn var det man sysslade med under bergsmansperioden, men så kom andra intressen och andra personer in i bilden - brukspatronerna. Mynigheterna ville att dessa personer skulle ansvara för vidareförädling av tackjärnen och göra stångjärn för export, då det skulle bli mer ekonomiskt fördelaktigt. Tidigare hade bergsmännen även gjort en del stångjärn, men det fick de inte längre. Det kom penningstarka personer, valloner, som fick uppdraget att förädla tackjärn till stångjärn.

Bergsmännen hade en betydelsefull ställning i samhället. Det finns en skrivelse från 1600-talets mitt av Erik Flemming och Krister Bonde som bland annat var landshövdingar med inflytande. De arbetade inom bergskollegiet och författade en skrivelse riktad till drottning Kristina. Det fanns en frikostighet med rikets tillgångar vad gäller mark till adelsmän. De tyckte att så skulle man inte förfara med tillgångarna för det gav inget tillbaka. Adeln skulle inte syssla med bergsbruk för då försvinner kronans inkomster. Gemene man däremot, det vill säga allmog och bergsmännen, ska däremot ha dessa sysslor för att det ska ge inkomst till kronan. Vi hade fria bönder och adeln bedömdes därför som olämplig för de var i kronans tjänst, så man kunde inte ha översikt över verksamheten. Bäst lämpade bedömdes köpmännen och borgare, för de hade erforderliga kunskaper i

ekonomi och var flitiga. De grundade verksamheten med sitt kapital och erfarenhet av hur man säljer varor. Köpmännen låter sina barn växa upp och arbeta i företaget. När sedan arvskiftet äger rum är de dugliga i uppdraget, då de blivit upplärda i företaget. Adelsbarnen däremot är inte lämpliga, då de inte blivit upplärda på samma sätt då de i stället blivit upplärda för att arbeta vid hovet.

Bergsmännen hade en hög status. De var speciellt klädda med bergsmanrock, ståndkrage och en käpp, som var som en liten yxa. Den var en viktig symbol för bergsmännen. Det var inte bara männen utan även kvinnorna som var framträdande i bergsmanshushållet. De hade kjolar av importerade tyger och sidensjalar. På 1700-talet var Sverige bland de viktigaste producenterna av järn. Under 1800-talet försvann bergsmansprivilegiet och järnbruket blev alltmer industrialiserat. Bergsmännen hade inte råd att modernisera verksamheten.

Klockan 10.00 intogs kaffetären innan vi gav oss av ut på skogen klockan 10.30, då vi gick ombord på Filipstad Buss, som tog oss upp till Dalkarlssjön. Via Persberg, Långban och Lesjöfors når vi avtagsvägen mot Sjöstads minneskulle och Suder-Mattesstatyn. Mattes Simonsson var en av de som var med och anlade Dalkarlssjöhyttans masugn. Bussen släppte av oss några hundra meter från statyn och vi fick en kort promenad.

Suder-Mats

Jan-Erik Björk berättade mer om vem Suder-Mats var. Man har trott att namnet har att göra med hans boendeplats söder om sjön, men Suder-Mats förekommer med fler namn i andra handlingar bland annat Sörme. Förmodligen är Suder Mats av Sormoinen-släkt. Det finns sex olika belägg med bokstäverna r och m. Det är okänt om det finns koppling

Suder-Mats som skulptur.

till andra Sormoinen. Suder Mats var inte först vid Dalkarlssjön, utan före honom fanns en person som namnges Sigfrid Finne, berättar Torgny Låås.

Dalkarlssjöhyttan

Efter att ha tittat på statyn av Suder-Mats fortsatte vi till ruinen där Dalkarlssjöhyttan en gång låg. Vi fick se platsen för masugnen och rester av den. Här ska också finnas en rostugn. Det var sex finnar som startade upp hyttan på denna plats, år 1642, vilket är senare än vissa andra. Här fanns bergsmän i flera generationer efter uppstarten. Vid mitten av 1700-talet när brukspatronerna tog över gick det utför. Bergsmännen blev torpare och dog skuldsatta och utfattiga.

Seppo berättade

Vi steg på bussen igen för att åka till Nordmarks gruv- och mineralmuseum. Under resan berättar Seppo Remes om sitt arbete i Lesjöfors där han gjorde vajrar och fjädrar. Bandy var det enda det talades om på arbetsplatsen. Den äldsta bandyarenan kallades Sahara. Det var naturis på arenan som kallades Stålvallen. Lesjöfors sålde fjädrar till Volvo. De var många finnar och de pratade finska med varandra. Det var ett hårt arbete och det var stor omsättning på folk.

(Seppos berättelse fanns med i förra utgåvan av FINNSAM Info.)

Nordmarks gruv-och mineralmuseum

I Nordmark gruv- och mineralmuseum bjöds det på fisksoppa med bröd. Därefter delade vi in oss i grupper och fick en guidad visning på plats. Nordmarks gruvmuseum drivs av hembygdsföreningen i Nordmark. Där finns tolv byggnader som visar 600 år av gruvindustrins utveckling. En del av byggnaderna har flyttats till platsen från andra ställen. Utställningen visar de redskap som behövs i gruvindustrin.

Det finns många fotografier från tiden då gruvan i Nordmark var i drift. Det finns gamla skrönor om att det fanns ett gruvrå med fina kläder. Viktigt i gruvdriften var tillgång på vatten, så det byggdes dammar. Just nu rivs många av de gamla dammarna om det inte finns passager som gör det möjligt för fisken att vandra.

I samma område finns även ett mineralmuseum inrett med vackra furusnickerier av Kjell Gatedal. Där finns mineraler från närområdet, men även från andra länder. Där fick vi se järn- och sulfidmalm, som har en kemisk sammansättning som kan användas för framställning av exempelvis supermagnet.

Skåltjärns hembygdsförening

Stöpsjöhyttans mäktiga kallmurade nederdel.

Färden gick vidare till Skåltjärns Hembygdsgrd, som drivs av skåltjärns hembygdsförening. Där fanns en hytta som anlades 1633 och som revs 1860. Senare har det varit skola på platsen och under en period även kriminalvårdsanstalt. Vid sidan av bergsbruket bedrevs skogsbruk och jordbruk. Kopplat till denna gård fanns även en säter, vilket är ovanligt så långt söderut.

Hyttan anlades en gång i tiden av finska bergsmän. 1639 privilegierades hyttan. Det producerades 253 ton tackjärn i hyttan, som hade nio bergsmän som delägare. Malmen kom från Björnbergsfältet och vattenkraft fick de från Norddammen. På vintern brukade de ta in en uppvärmd sinnersten i huset. Den höll värmen i en hel vecka. Även gårdsgården byggdes av sinnersten. 1991 byggdes hembygdsgrd. Medlemmarna träffas, fiskar och har slätter tillsammans. Det har tidigare funnits en skvaltkvarn och stickhyvel på gården. Det har getts ut två böcker om Skåltjärn.

Efter att vi fått information om platsen bjöds det på en enorm kakbuffé och kaffe.

Stöpsjöhyttan

Färden gick vidare till Stöpsjöhyttan där vi fick se en välbevarad hyttruin. Vår guide Peter Danielson berättar att området är en bygd med omfattande gruvverksamhet. Stöpsjöhyttan etablerades 1601.

De platser som det först anlades hyttor var där det fanns vattenfall. Peter berättar vidare om vad som krävdes för att bygga en hytta om bebyggelsen runt omkring. Malm till Stöpsjöhyttan kom från Nordmark. När malmen försvann byggdes det ett sågverk

vid Stöpsjöhyttan. Nu är den enda näringen skogsbruk. Bygden splittrades upp när hyttorna försvann. Hyttan vid Stöpsjön lades ner 1882 och sedan dess är den en ruin. Den behöver nu repareras och stag måste bytas ut. Vid hyttan finns en smedja som vi besöker. Smedjan var viktig för underhåll av redskap och annat som användes vid framställningen av järntackor i hyttan.

Efter visningen av Stöpsjöhyttan tog bussen oss tillbaka till Gammelkroppa skogsskola & konferens, där vi fick en gemensam middag som Filipstads kommun bjöd oss på.

Den tredje dagen inleddes med frukost i restaurangen i Gammelkroppa.

Torgny Låås visade film från Lönnhöjden

Efter frukosten visade Torgny videofilmer från Lönnhöjden. Torgny har filmat under en vandring på leden mellan Omsjön och Lönnhöjden. Lönnhöjden har tidiga finska bosättningar. Lönnhöjden har bytt namn på nutida kartor till Olshöjden.

Bo Erikssons föreläste om Skäftshöjdsrian i Gåsborns hembygdsförening

Bo berättar att hembygdsföreningen fick rian av Stora Enso 1990. Han visar en gammal bild från 1951 på

rian. Namnet Skäfthöjden betyder bergutsprång. Det blev skattlagd år 1685. 2016 sattes nytt plåttak på rian. Rian är skadad sex stockar nerifrån så stockar borde bytas. Interiören visar på sot i taket. Ugnen har stått i ett av hörnen. Man bar säd med ett bårdon som hänger på väggen. Det har gjorts en dendrokronologisk provtagning, som visar att tallarna var 150 år när de fälldes och att rian bör ha byggts 1806. Ägare var då Zachris Jonsson född 1740. Senare har slkten Nyberg tagit över stället.

Fredrik Carlstedt presenterade Bosjön – ett stycke värmländsk bruks- och släkthistoria

Fredrik Carlstedt, som var värd vid Bosjöhyttan under fredagens besök på platsen, gavs möjlighet att berätta mer om Bosjön som en del i den värmländska bruks- och släkthistorien.

FINNSAMs årsmöte.

Konferensen avslutades med att FINNSAM höll årsmöte och därefter bjöds det på lunch i Gammelkroppa matsal.

Monika Öhrn

Foto: Anita Österman

Vacker valvbro vid Stöpsjöhyttan, byggd av sinnersten

Protokoll från sammanträde med FINNSAM:s styrelse

Datum: Torsdagen 15 september 2022

Plats: Hassela SkiResort

Närvarande: Linda Blied, TorEriksson, Tord Eriksson, Eva Jernqvist, Asgeir Lindberget, Jan Myhrvold, Birger Nesholen, Kenneth Norrgrann, Kirsten Tannåneset, Maud Wedin, Maths Östberg och Anita Österman

Förhindrade: Jan-Erik Björk, IngMarie Bohmelin, Lena Gribing, Yvonne Johansson, Maarit Kalela-Brundin och Anette Norberg

1. Mötets öppnande

Ordförande Maud Wedin hälsade alla välkomna och förklarade mötet för öppnat.

2. Godkännande av dagordning

Dagordningen godkändes med tillägg av en punkt 6j. En rapport lämnas från projektet kring vården av skogsfinska karaktärsbyggnader.

3. Val av justeringsperson

Till justeringsperson förutom ordförande Maud Wedin valdes Kenneth Norrgrann.

4. Kommande konferenser/seminarier

a) Vinterkonferens i Fagerudd den 10-12 mars 2023. Tor Eriksson informerade om att han har fått uppgift om priser på Fagerudd, som är alldeles för höga för oss. Därför måste vi se oss om efter någon annan plats med ett annat prisläge. Samtidigt tycker styrelsen att det är angeläget att hålla kvar den tänkta bussturen till platser med finsk historia. Tor arbetar vidare med ärendet.

b) Vårkonferens i Mattila 2023

Jan Myhrvold berättade om vårens konferens. Solør-Värmland Finnkulturörening anordnar konferensen, då de bjuder in FINNSAM att delta. Samlingen äger rum på Mattila, där den nya rökstugan står färdig. Kanske blir det en rökstugekväll. Tiden för konferensen är 19-21 maj. Den går i Gottlunds tecken, då det var 200 år sedan petitionen om ett särskilt finskt härad skrevs. Ett besök görs även vid Norsk Skogfinsk Museum, där vi får höra hur långt det nya bygget har kommit.

c) Höstkonferens 2023

Förslaget lades fram om en höstkonferens 2023 i Ströms- och Tåsjöbygden. Möjligen kunde även Dorotea beröras, vilket i så fall innebär att konferensen förläggs till tre landskap; Jämtland, Ångermanland och Lappland. En buss kan underlätta för dem som bor i södra Sverige att ta sig till samlingen. Som tema för bussfärden kunde eventuellt släkten Tossavainens väg genom Orsa Finnmark till Jämtland tjäna. En arbetsgrupp utses bestående av Tord Eriksson, Maths Östberg, Maud Wedin och Tor Eriksson.

d) Vinterkonferens i Stockholm den 8-10 mars 2024

Tor upplyste om vinterkonferensen 2024, som redan har kommit en bit på väg. Troligen förläggs konferensen till Långholmen i Stockholm, där det finns såväl hotell, som vandrarhem. Här är även bilparkeringen fri för anläggningens gäster. Datum är 8-10 mars och vi ägnar oss åt skogsfinska samlingar på Nordiska museet och Skansen. En dag tillbringas vi på Djurgården med besök på Skansen och Nordiska museet. Förutom samarbete med dessa två institutioner blir även hembygdsrörelsen en part.

e) Vårkonferens i Tiveden 2024

Kenneth Norrgrann påtalade att ingenting är klart för en konferens i Tiveden våren 2024. Styrelsen lade som alternativ fram andra förslag. Nordmarka/Osloområdet är ett tips, liksom Södra Finnskogen i Norge med till exempel Kongsvinger eller Austmarka. En annan region är Gävle-Dala/Orsa, där Ore Finnmark med Voxna eller Färila-Los kan komma i fråga.

f) Höstkonferens i Ångermanland 2024

Eftersom höstkonferensen 2023 berör landskapet läggs planen på en konferens i Ångermanland

hösten 2024 ner. Tor lyfte fram Åbo som möjlighet för hösten 2024. Efter FINNSAMs resa Upplev Savolax 2022 har Åbo blivit ett bra alternativ som plats för en konferens. Vi vill gärna fortsätta kontakten med våra värdar i Finland på ett eller annat vis. Man kan göra en resa till de västliga finnbosättningarna i Rautalampi storsocken.

5. Nya projekt

Styrelsen har inga nya projekt på gång.

6. Rapporter

a) De skogsfinska informationsfilmerna

Maud informerade om att arbetet med filmerna nu närmar sig sitt slut. Filmen om Jämtland är klar och inlagd i FINNSAMs videoarkiv. Nu återstår att färdigställa filmen om Västerbotten. Den ska vara klar 1 oktober.

b) Nya boken ”Det skogsfinska kulturarvet”

Birger Nesholen berättade att sista dagen för att lämna in bidrag till boken är 30 september. Sedan ska redaktionsrådet ha ett möte 13 oktober. Efter detta möte går man igenom allt material som har kommit in.

c) Kolmården

Linda Blied upplyste styrelsen om det seminarium man hade i Regna i maj. Här deltog 10-15 personer under en lördag-söndag. Sedan har ingenting hänt utan arbetet går på sparlåga. Så kommer det att fortsätta vidare. Linda gör själv en insats när andan faller på för att fortsätta dokumentationen av tidiga finska spår i Kolmården.

d) Uppland

Tor informerade om att Gunnar Larsson kommer att presentera forskningsläget kring tidig finsk bosättning i Uppland på nästa års vinterkonferens i Fagerudd.

e) Resor till Finland sommaren 2022

Två olika resor företogs till Finland sommaren 2022.

Jan Myhrvold berättade om att Solør-Värmland Finnkulturörening anordnade sin resa 12-19 juli. Från Karlstad avgick en buss, vilken till slut förde med sig 49 personer över Östersjön. Birger Nesholen var guide på resan. Besök gjordes i Rautalampi, Kuopio och på släktgårdar i Finland. Turen avslutades med en vistelse i Helsingfors innan man tog färjan tillbaka till Sverige.

Kenneth Norrgrann upplyste om att FINNSAMs resa ”Upplev Savolax 2022” gjordes 4-11 augusti. I arbetsgruppen ingick Leila Åsbäcken, Rauni Seppänen, Tor Eriksson och Kenneth själv. Ungefär fyrtio personer deltog på resan som utgick från Stockholm med hyra av buss i Åbo. Det blev en lyckad resa med besök i Rautalampi, Kuopio, Pielavesi, Valamo kloster och Telkkämäki. I Pielavesi infördes ett reportage från färden i lokaltidningen. I Telkkämäki fick vi besök av SVT Uutiset som intervjuade valda personer.

f) Stockholms Stadsmuseums utställning om de nationella minoriteterna

Tor informerade styrelsen om att Stadsmuseet i Stockholm har visat en utställning om nationella minoriteter i Stockholm. Lördagen 20 augusti avslutades utställningen med en särskild dag, då representanter för de olika minoriteterna underhöll och visade upp sig på Stadsmuseets innergård vid Södermalmstorg. FINNSAM fick tillgång till ett bord där några medlemmar presenterade föreningen och dess verksamhet. Här medverkade IngMarie Bohmelin, Annelie Flensburg, Stefan Öst och Tor Eriksson.

g) Den skogsfinska flaggan

Birger upplyste om att arbetsgruppen hoppas få till ett möte före 15 oktober. Man behöver fastställa alla önskemål som flaggan ska tillfredsställa. Från FINNSAM medverkar Lena Gribring i arbetsgruppen.

h) Skogsfinska bibliografin

Maths Östberg berättade att bibliografin nu består av 18 028 poster. Den uppdateras bland annat med hjälp av inslag ur K E Westins 18 pärmar tidningsartiklar från Bollnäs, Alfta och Hanebo. Arne Vannevik har skrivit om bibliografin flera gånger i Föreningen Värmlandslitteraturs medlemstidning Wermlandiana. Kännedom om bibliografin skulle även behöva spridas till kommunerna runtom i Sverige och Norge.

i) Släktforskarlagarna i Skövde den 20-21 augusti 2022

Kenneth informerade om att FINNSAM och Finnerödja Laxå Släktforskarlag samverkade om en större monter på årets Släktforskarlag i Skövde. Under lördagen då Kenneth hjälpte till att beman-
na montern, medverkade han och Jan-Erik Björk för FINNSAM medan Lena Gribing och Yvonne Johansson representerade Finnerödja Laxå Släktforskarlag. Under söndagen gick Lena över till FINNSAM eftersom Släktforskarlagan ändå hade stöttning. En viss försäljning ägde rum, men viktigare var att nya kontakter knöts för framtiden.

j) Vården av skogsfinska karaktärsbyggnader

Tor upplyste styrelsen om att ett nytt handspäntat pärttak nu läggs på Oxfallets rökstuga. Anita Österman fyllde i att rökstugan på Purala som ägs av Solør Värmland Finnkulturörening, får nytt farjtak med hjälp av bidrag från Länsstyrelsen i Värmland.

7. Övriga frågor

Inga övriga frågor förelåg.

8. Nästa möte

Nästa möte äger rum i samband med nästa konferens.

9. Mötets avslutande

Maud tackade för visat intresse och förklarade det rekordsnabba mötet för avslutat.

Örebro den 24 september 2022

Tor Eriksson

Sekreterare

Kenneth Norrgrann

Justeringsperson

Maud Wedin

Justeringsperson

Svedjerågen står kvar på sina krakar på svedjan vid Linnés Hammarby i augusti 2020. Foto: Tor Eriksson.

Välkommen till FINNSAM:s vinterkonferens på Wiks slott 10-12 mars 2023!

Tema Agrarhistoria – med skogsfinnen i fokus

Det är tio år sedan vi förlade vår senaste konferens till Uppsala. 2-4 februari hölls konferensen inne i staden, då vi bland annat besökte Arkivcentrum. När vi nu återkommer till Uppsala är konferensen förlagd till Wiks slott, som ligger drygt två mil utanför staden. Wiks slott, som hör till Uppsala kommun, ligger vackert intill Lärstaviken. Slottet är Mellansveriges bäst bevarade medeltidsborg, byggt under senare delen av 1400-talet.

Konferensen anordnas i samarbete med två avdelningar på SLU, Sveriges lantbruksuniversitet i Uppsala; Avdelningen för agrarhistoria och Centrum för biologisk mångfald. Genom ett aktuellt forskningsprojekt

vid CBM får vi veta mer om vilka möjligheter som finns för gamla spannmålssorter, som svedjeråg i en framtida mer ekologisk odling. Vi får även veta mer om ett projekt som bedrivs vid Jönköpings läns museum i samarbete med SLU. Projektet gäller sydsvenskt svedjebruk.

Vid avdelningen för agrarhistoria ligger tonvikten på människorna i agrarsamhället. Detta passar oss väldigt bra när söndagen helt ägnas åt skogsfinnarnas olika slag av näringar. Kännedom får vi även om trakten bland annat genom en kortare utfärd med buss till några platser med finsk anknytning.

Preliminärt program

Fredagen 10 mars

- 16.00 Registrering med inkvartering på Wiks slott utanför Uppsala.
- 17.00 *Karin Blomgren* inviger konferensen och berättar om SLUs verksamhet.
- 17.30 *Maud Wedin* presenterar skogsfinnarna i Skandinavien och FINNSAMs verksamhet.
- 18.00 Middagen serveras i matsalen.
- 19.00 *Karin Gerhardt* redogör för projektet ”Historiska sädeslag i framtidens mat”. Här är vi kanske särskilt intresserade av vilken betydelse svedjerågen kan få.
- 19.40 *Stig Welinder* skildrar skogsfinskt åkerbruk och boskapsskötsel.
- 20.30 Karin Gerhardt låter oss smaka matbröd bakat på svedjeråg. Brödet ingår i det trevliga samkväm som avslutar dagen.

Lördagen 11 mars

- 07.30 Tid för frukost.
- 08.30 *Gunnar Larsson* skildrar finnar och andra migranter under 1600-talet i Uppland.
- 09.10 *Göran Ulväng* berättar om herrgårdarnas historia i Uppland. Det är en historia som i hög grad har påverkat finnarna.
- 09.50 Förmiddagskaffe med smörgås kan avnjutas.
- 10.30 En buss hämtar oss för en utflykt i närområdet. Gunnar och Göran tar oss med till några gårdar med anknytning till en tidig finsk inflyttning till Uppland.
- 13.00 Lunchen serveras vid återkomsten till Wiks slott.
- 14.00 *Clas Tollin* speglar Kulturreseptatet Linnés Hammarby. Här pågår ett samarbete mellan SLU och Länsstyrelsen i Uppsala län.
- 14.40 *Anna Ölund* presenterar Wiks slott.
- 15.20 Lite tid för egen vandring på slottet eller i slottsparken.
- 16.00 Eftermiddagskaffe smakar gott på Wiks slott.
- 16.30 *Ådel Västbö Franzén* berättar om det sydsvenska svedjebruket, utifrån ett tvärvetenskapligt projekt hon bedriver.
- 17.10 *Clas Tollin* som också ingår i ovanstående projekt, visar hur man söker efter svedjor med hjälp av geometriska kartor.
- 17.50 Kort bensträckare.
- 18.00 *Ingunn Holm* skildrar hur man kan finna skogsfinska svedjor i skogsterräng.
- 18.40 Dagens föreläsningar är slut och vi får lite tid för avkoppling före middagen.
- 19.30 Lördagens middag serveras på Wiks slott.

Söndagen 12 mars

- 08.00 Frukost i matsalen.
- 09.00 **Gärna ett inslag om skogsfinsk bebyggelse**, avseende gårdens läge, gruppering av byggnaderna och/eller ensambebyggelse/bybebyggelse.
- 09.40 **Någon skildrar ett verksamhetsår på finngården.**
- 10.20 Förmiddagskaffe med smörgås väntar.
- 11.00 *Maud Wedin(?)* berättar om manligt och kvinnligt på finngården.
- 11.40 *Jan-Erik Björk* beskriver finngården ur ett ekonomiskt perspektiv.
- 12.20 Kort bensträckare.
- 12.30 *Maud Wedin* speglar kvinnor som agerar i domböckerna och övertar hemman.
- 13.10 Lunch står allra sist på programmet innan vi skiljs åt.

Protokoll från FINNSAMs höstmöte 2022

FINNSAM-Finnbygder i samverkan

Datum: Söndagen den 18 september 2022

Plats: Hasselagården

Antal närvarande medlemmar: 32

1. Mötets öppnande

Ordförande Maud Wedin hälsade alla välkomna och förklarade höstmötet öppnat.

2. Val av mötesordförande

Till mötesordförande valdes Maud Wedin, Falun.

3. Val av mötessekreterare

Till mötessekreterare valdes Tor Eriksson, Örebro.

4. Val av 2 protokolljusterare, tillika rösträknare

Till protokolljusterare, tillika rösträknare valdes Mats Jonsson, Borensberg och Kristina Forslin, Järfälla.

5. Godkännande av dagordningen

Mötesordföranden läste upp dagordningen, som godkändes av höstmötet.

6. Fastställande av röstlängd

Röstlängden fastställdes genom att FINNSAM:s medlemmar antecknade sig på en närvarolista. Totalt var 32 medlemmar närvarande på mötet.

7. Godkännande av kallelse

Kallelsen gick ut med FINNSAM-Information nr 2, 2022. Den har även lagts in på vår hemsida och i vår facebookgrupp. Förfarandet godkändes.

8. Kommande konferenser/seminarier

a) Vinterkonferens i Fagerudd den 10-12 mars 2023

Tor Eriksson berättade om kommande vinters konferens på Fagerudd. Platsen ligger en halvmil söder om Enköping vid Mälaren. Temat är "Agrarhistoria – med skogsfinnen i fokus". Vi samarbetar med SLU i Uppsala, och får bland annat smaka på bröd bakat på svedjeråg. Det blir flera föredrag om svedjebruk, men med olika perspektiv. Vi får även en uppdatering av Gunnar Larssons forskning kring tidiga finska spår i Uppland. Även en utfärd till platser med finsk anknytning står på programmet. Det blir en rad föredrag kring skogs-finsk agrarhistoria, vilket våra medlemmar står för. Kanske måste vi likväl flytta konferensen av kostnadsskäl.

b) Vårkonferens i Mattila 2023

Anita Österman informerade om att till våren kommer rökstugan med ugn i Mattila att vara återuppbyggd. Så kanske kan det bli en rökstugukväll med eldning i rökugnen. Tiden för konferensen är 19-21 maj, och den går i Gottlunds tecken. Solør-Värmland Finnkulturörening arrangerar sammankomsten, vilken uppmärksammar 200-årsminnet av Gottlunds petition, som syftade till att få till ett skogsfinskt härad av norsk/svenska finnskogen. Vi får följa Gottlunds fotspår runt sjön Røjden. Ett besök görs även i Svullrya, där Norsk Skog-finsk Museums nybyggnad håller på att ta form.

c) Höstkonferens 2023

Här var förslaget att förlägga nästa års höstkonferens till Ströms Finnmark med Tåsjö. År 2002 stod Strömsunds kommun för höstkonferensen, och nu kan det vara dags igen. Tåsjö ligger visserligen i Ångermanland, men hör till Strömsunds kommun. Eftersom Släktforskardagarna äger rum i Östersund nästa år finns det kanske en koppling här. En buss kunde ta med deltagare som kommer söderifrån för att fler personer ska kunna vara med på konferensen.

d) Vinterkonferens i Stockholm den 8-10 mars 2024

Tor fick ordet angående vinterkonferensen 2024. Kontakter har etablerats med Nordiska museet och Skansen, som blir våra samarbetsparter. Troligen bor vi på Långholmen. Här finns såväl hotell, som vandrarhem och bilparkeringen är fri. Vi ägnar oss åt Nordiska museets föremål och Skansens byggnader. Som tema för konferensen har valts ”Skogsfinska samlingar studeras på Nordiska museet och Skansen”. En viktig person är Nils Keyland, som vi uppmärksammar då det är 100 år sedan han dog.

e) Vårkonferens i Tiveden 2024

Kenneth Norrgrann upplyste medlemmarna om att här är mer osäkert. Ett frågetecken måste sättas om konferensen går att genomföra i Tiveden 2024?

f) Höstkonferens i Ångermanland 2024

Då höstkonferensen 2023 delvis planeras att äga rum i Ångermanland är det inte aktuellt att förlägga konferensen 2024 till samma landskap. Ett alternativ som lyftes fram är Åbo. Konferensen kan delvis placeras på båten till Åbo, vi bör besöka Åbo akademi, och kan med buss företa oss en tur till de västliga finnbo-sättningarna i stor Rautalampi.

Höstmötet gav styrelsen i uppdrag att arbeta vidare med de olika konferenserna.

9. Nya projekt

Inga nya projekt förelåg.

10. Rapporter

a) De skogsfinska informationsfilmerna

Maud Wedin berättade om att det här projektet inleddes 2017 med *Den skogsfinska informationsfilmen, del 1*. Det var en bakgrund till den skogsfinska inflyttningen till Skandinavien och en översikt över skogsfinnarnas kultur. Sedan vidtog en granskning av de olika regionerna var och en för sig. Det blev del 2, som nu är på väg att avslutas. Bland de regioner som har fått egna filmer finns bland annat Dalarna, Gävleborg och Jämtland. Nu ska Västerbotten göras klart inom kort. Samtliga filmer finns inlagda i FINNSAMs videoarkiv.

b) Den nya boken *Det skogsfinska kulturarvet*.

Birger Nesholen informerade om att den ursprungliga boken gavs ut 2001, men tog slut efter några år. Länge har efterfrågan av en ny version funnits, och nu är den under arbete. Det blir en omarbetning av den gamla boken med nya inslag och uppdaterad forskning. Redaktionsgruppen kommer att få in resten av materialet till boken under hösten. Ett möte äger rum i mitten av oktober. När allt material har kommit in går man igenom det. Så småningom kan boken ställas samman för att så ges ut. När är oklart.

c) Kolmården

Linda Blied upplyste om att gruppen hade ett möte på Regnagården i maj. Man vill kartlägga området Kolmården på tidiga finska spår. Projektet är likväl vilande, men plattformen finns på Dropbox för den som vill göra en insats.

d) Uppland

Tor Eriksson berättade å Gunnar Larssons vägnar att vi kommer att få höra mer om hur projektet fortskrider vid närmaste vinterkonferens.

e) Resor till Finland sommaren 2022

Två olika resor företogs till Finland sommaren 2022.

Kenneth Norrgrann upplyste om att FINNSAMs resa ”Upplev Savolax 2022” gjordes 4-11 augusti. I arbetsgruppen ingick Leila Åsbäcken, Rauni Seppänen, Tor Eriksson och Kenneth själv. Ungefär fyrtio personer deltog på resan som utgick från Stockholm med hyra av buss i Åbo. Först besöktes Rautalampi, där kultursamordnaren Minna Merivalo hade ordnat ett program för oss. Middag på Ropola stod bland annat på programmet. Färden gick sedan vidare mot Kuopio, där vi bodde på Rauhalampi. I Kuopio blev det en båttur på Kalavesi. Ett besök gjordes även i Pielavesi, där Ella Penttinen tog oss med till Kekkonens torp. Valamo munkkloster gästades, men även Lintula nunnekloster. Svedjebruksgården Telkkämäki fanns också på resplanen, och här träffade vi Seppo Kononen, som berättade om platsen. I Telkkämäki fick vi besök av SVT Utiset som intervjuade valda personer.

Kirsten Tannåneset informerade om att Solør-Värmland Finnkulturörening anordnade sin resa 12-19 juli. Från Karlstad avgick en buss, vilken till slut förde med sig 49 personer över Östersjön. Birger Nesholen var guide på resan. Besök gjordes i Rautalampi, Kuopio och på släktgårdar i Finland. Man reste även i Gottlunds fotspår. Turen avslutades med en vistelse i Helsingfors innan man tog färjan tillbaka till Sverige.

f) Stockholms stadsmuseums utställning om de nationella minoriteterna

Tor upplyste styrelsen om att Stadsmuseet i Stockholm har visat en utställning om nationella minoriteter i Stockholm. Lördagen 20 augusti avslutades utställningen med en särskild dag, då representanter för de olika minoriteterna underhöll och visade upp sig på Stadsmuseets innergård vid Södermalmstorg. FINNSAM fick tillgång till ett bord där några medlemmar presenterade föreningen och dess verksamhet. Här medverkade IngMarie Bohmelin, Annelie Flensburg, Stefan Öst och Tor Eriksson.

g) Den skogsfinska flaggan

Birger berättade för mötet att Norsk Skogsfinsk Museum tog initiativet till skogsfinska flaggan. Det ska vara en gemensam fana för skogsfinnar i Sverige och Norge. I gruppen som har uppgiften att ta fram en flagga ingår personer från olika organisationer. Från FINNSAM medverkar Lena Gribing. Arbetsgruppen har gått igenom etthundra förslag. Man vill ha skogsfinska symboler på fanan. En heraldiker är med i gruppen. Alla förslag kommer att gås igenom på nästa möte i mitten av oktober.

h) Skogsfinska bibliografin

Maths Östberg informerade om att bibliografin nu består av över 18 000 poster. Maths upplyste om att han även tar med tidningsartiklar som har en tydlig signatur.

i) Släktforskar dagarna i Skövde den 20-21 augusti 2022

Kenneth berättade om att FINNSAM och Finnerödja Laxå Släktforsarklubb samverkade om en större monter på årets Släktforskar dagar i Skövde. Under lördagen då Kenneth hjälpte till att bemanna montern kom det mest folk. Han och Jan-Erik Björk stod då för FINNSAM medan Lena Gribing och Yvonne Johansson representerade Finnerödja Laxå Släktforsarklubb. Under söndagen gick Lena över till FINNSAM eftersom Släktforsarklubben ändå hade stöttning. En viss försäljning ägde rum, man svarade på frågor och nya kontakter knöts med intresserade besökare.

11. Övriga frågor

Maarit Kalela Brundin påtalade att det vore värdefullt att skicka med FINNSAMs historik när man söker medel utifrån.

Ett tack riktades från samtliga närvarande till arrangörerna för en välordnad konferens.

12. Mötets avslutande

Mötesordförande Maud Wedin tackade för visat intresse och förklarade höstmötet för avslutat.

Örebro den 3 oktober 2022

Maud Wedin

Mötesordförande

Tor Eriksson

Mötessekreterare

Mats Jonsson

Justerare

Kristina Forslin

Justerare

SKOGSFINNARNNA

Kulturarvet i Västerbotten

Nyheter från det skogsfinska informationsprojektet

Den skogsfinska bibliografin växer och innehåller nu mer än 18 028 poster. www.finnsam.org/bibliografi. Maths Östberg tar tacksamt emot tips om dagstidningsartiklar med skogsfinskt tema. Viktigt att uppgift om tidning, datum, titel på artikel och författare finns med.

E-post: info@finnskogsmuseet.se

Tel: 070-566 01 68

Informationsfilmerna om det Skogsfinska Kulturarvet

Skogsfinnarna – Kulturarvet i Jämtland,

FINNSAMs nya informationsfilm om finnmarkerna i Jämtland finns nu på hemsidan, www.finnsam.org/videoarkiv

Skogsfinnarna – Kulturarvet i Västerbotten,

Den sista informationsfilmen i serien är klar och kommer inom kort att finnas tillgänglig i videoarkivet på hemsidan.

Maud Wedin
Projektledare för det skogsfinska informationsprojektet

... För dig som är intresserad av skogsfinsk kultur och historia....
www.finnsam.org